

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

TEZĂ DE ABILITARE

**TITLUL: Istoria familiei în Transilvania – studii și cercetări
din multiple perspective**

Domeniul fundamental: **ISTORIE**

Domeniul de abilitare: **ISTORIE**

Autor: **Elena Daniela Mârza**

C. Ș. II dr., Centrul de Studii Transilvane al Academiei Române – Filiala
Cluj-Napoca

Teză elaborată în vederea obținerii atestatului de abilitare în scopul conducerii
lucrărilor de doctorat în domeniul ISTORIE

CLUJ-NAPOCA
18.03.2019

Rezumat

Prezenta lucrare conține o privire de ansamblu asupra activității mele profesionale în perioada scursă de la susținerea tezei de doctorat, și până în prezent. Aceasta s-a derulat într-o perioadă caracterizată de deschiderea cercetării românești spre cea occidentală, de eforturi în direcția armonizării rezultatelor acestora cu cele înregistrate în mediul academic internațional.

Subiectele abordate în această teză sunt cele de care m-am ocupat în special în acești ani, provenite din arii tematice precum demografia istorică, istoria familiei, Marele Război și consecințele sale demografice, reflectarea cercetării istorice românești în străinătate.

Lucrarea este structurată în patru secțiuni, împărțite în subcapitole. Prima secțiune, intitulată "Studierea familiei din perspectiva demografiei istorice", este dedicată cercetărilor derulate din perspectivă cantitativă, prin intermediul bazelor de date de populație istorică. În acest context, am prezentat unul dintre cele mai importante proiecte la care am lucrat în ultimii ani, Baza de date de Populație Istorică a Transilvaniei (Historical Population Database of Transylvania / HPDT), proiect derulat la Centrul de Studiere a Populației al Universității Babeș-Bolyai din Cluj.

Această bază de date este construită, în primul rând, din informațiile cuprinse în registrele parohiale de botez, căsătorie și deces din anumite zone și localități alese în funcție de mai multe criterii. Ca interval temporar, este acoperită perioada 1850-1914 (ocazional am întâlnit și registre cu înregistrări mai timpurii, dar acest caz reprezintă excepția, și nu norma). Localitățile au fost alese astfel încât să reprezinte cât mai bine diversitatea etnică și confesională a Transilvaniei, binecunoscut fiind faptul că această provincie istorică românească adăpostește numeroase etnii (români, maghiari, romi, germani, evrei, armeni etc.) și confesiuni (ortodocși, greco-catolici, romano-catolici, calvini, luterani, mozaici etc.). Informațiile cuprinse în HPDT provin, în principal, din înregistrarea evenimentelor demografice majore – nașterea (botezul), căsătoria, moartea. În funcție de modul în care au fost completate registrele, acestea pot conține informații referitoare la data evenimentului, numele persoanelor, uneori numele părinților acestora, uneori numele unor rude (fii, surori, frați, nași, fini, martori la cununie etc.), statutul socio-profesional, starea civilă, legitimitatea / ilegitimitatea nașterii, cauza morții, numele preoților, numele moașelor. Pentru introducerea acestor informații, au fost concepute tabele complexe, destinate să acopere toate tipurile de registre parohiale și civile.

HPDT dispune, de asemenea, de o interfață genealogică dedicată publicului larg, disponibilă la <http://hpdt.ro:4080/>. Lansarea acesteia a fost primită cu mare entuziasm, înlocuit rapid de dezamăgire, atunci când cei interesați, practic din toată Transilvania, au constatat cât de puține sunt localitățile introduse în bază.

Prima secțiune a lucrării conține, de asemenea, rezultate ale cercetărilor pe care le-am derulat până acum pe baza informațiilor din HPDT, cercetări referitoare la subiecte precum reconstituirea familiei sau mortalitatea în Transilvania în epoca modernă. Aceste cercetări au arătat atât potențialul HPDT, cât și limitările acesteia, provenite mai ales din cauza calității surselor. Astfel, registrele, provenite de la confesiuni diferite, diferă foarte mult sub aspectul informațiilor conținute; în unele cazuri acestea sunt foarte complete, cu o bogăție de date, iar în multe alte cazuri înregistrările evenimentelor demografice sunt sumare, multe informații esențiale (numele de familie, statutul social etc.) fiind absente.

O altă secțiune a acestei teze este dedicată unui proiect dedicat căsătoriilor mixte în Transilvania în epoca modernă. Fenomenul căsătoriilor mixte este legat de modul în care este percepută identitatea, atât cea personală cât și la nivelul unei comunități, de maniera în care este văzut "celălalt", individul sau comunitatea de altă etnie, rasă sau confesiune. Din acest punct de vedere, Transilvania este unul dintre cele mai bune obiecte de studiu, populația sa fiind caracterizată de o mare diversitate etnică și confesională. Astfel, Transilvania a avut, de-a lungul secolelor, o populație compusă din trei etnii dominante din punct de vedere numeric (români, maghiari și germani), și șase confesiuni: ortodoxă, romano-catolică, greco-catolică, calvină (sau evanghelică reformată), luterană (sau evanghelică de confesiune augustană), unitariană și mozaică.

Cercetarea unui asemenea subiect a fost inspirată de concepția conform căreia diversitatea de tradiții și cultură constituie de secole una din bogățiile nu numai ale Europei dar și ale României, iar principiul toleranței și al conviețuirii pașnice între etniile coabitante într-un spațiu a fost în ultimele decenii garanția menținerii în Europa a unei societăți deschise și care a respectat diversitatea culturală. Pe de altă parte, așa cum s-a dovedit în ultimile decenii în multe state europene, aplicarea acestui principiu generos a întâmpinat numeroase dificultăți legate de integrare în cazul unor grupuri importante de populații minoritare, în special emigranți, proveniți din spații culturale foarte diferite de cel al țării-gazdă.

Cercetarea acestei teme și-a dorit, prin rezultatele sale, să contribuie la înțelegerea și explicarea funcției integratoare a căsătoriilor mixte în comunitate, și să formuleze concluzii utile oricărei societăți care se confruntă cu provocările multiculturalismului. În cadrul acestui proiect, m-am concentrat asupra unor subiecte precum evoluția numărului căsătoriilor mixte

în orașul Cluj în perioada interbelică, divorțurile în rândul cuplurilor mixte din Clujul interbelic, raportarea la chestiunea căsătoriilor mixte a Statului, Bisericii și a societății largi, sa aspecte referitoare la rolul limbii în definirea identității etnice a indivizilor implicați în căsătorii mixte.

Rezultatele acestor studii au arătat că mariajele mixte au funcția de element de legătură în societate, iar existența acestora are capacitatea de a reduce probabilitatea conflictelor violente între diferitele grupuri etnice, și de a crește coeziunea socială a societății. Mariajele mixte nu unește doar doi indivizi, ci și grupurile cărora aceștia le aparțin. Atunci când între membrii diferitelor grupuri etnice există numeroase legături maritale, există automat și alte contacte sociale între aceștia: copiii din diferite grupuri au oportunitatea de a se întâlni unii cu alții – la școală, în vecinatate, în petrecerea timpului liber. Mariajele mixte formează un pod între aceste grupuri, și conectează adesea rețelele sociale ale celor doi soți, astfel încât pot apărea noi contacte și relații interpersonale, depășind granițele acestor grupuri.

După cum bine știm, ultimii ani au fost marcați de Centenarul Primului Război Mondial și al Marii Uniri, evenimente care și-au găsit locul, în mod firesc, în cadrul proiectelor mele de cercetare. Marele Război a avut efecte demografice puternice, resimțite atât în anii conflictului, cât și în deceniile următoare - pierderea de vieți omenești, scăderea natalității, creșterea mortalității, ravagiile făcute de epidemii, emigrarea, deplasările de populație, creșterea numărului văduvelor și orfanilor etc.

Transilvania, ca parte a Ungariei în anii războiului, a avut din plin de suferit în timpul acestuia. Pe teritoriul său nu s-au purtat lupte, cu excepția perioadei august-septembrie 1916, în care câteva regiuni de graniță s-au aflat în calea ofensivei armatei române. În schimb, Transilvania a fost afectată de dificultățile stării de război: recrutarea masivă a bărbaților, scăderea drastică a nivelului de trai, creșterea prețurilor la alimente și la bunurile de larg consum etc. S-au efectuat numeroase rechiziții, au existat o serie de dificultăți în aprovizionarea cu bunuri de primă necesitate, clopotele bisericilor au fost rechiziționate, iar intelectualii români au fost mobilizați și trimiși pe front, sau au fost încarcerați în Ungaria pentru a fi supravegheați mai ușor, îndeosebi după intrarea României în război în anul 1916.

În acest context, am derulat o cercetare referitoare la impactul demografic al acestor evenimente în cursul anilor 1913-1918, pe baza datelor statistice colectate de autoritățile maghiare ale vremii. Am avut în vedere evoluția căsătoriilor, natalitatea, mortalitatea în general și mortalitatea infantilă. Cifrele disponibile au arătat că numărul căsătoriilor a scăzut drastic în anii de vârf ai războiului, urmând să-și revină treptat după 1918; de asemenea, s-au modificat anumite preferințe maritale, cu un interes crescut arătat de femei față de bărbații

mai în vârstă, în condițiile în care un mare număr dintre cei mai tineri decedaseră pe front. Numărul nașterilor a scăzut, de asemenea, mai ales în 1916 și 1917. Un asemenea studiu vine să completeze imaginea de ansamblu asupra efectelor devastatoare ale războiului.

O secțiune importantă a acestei lucrări este dedicată prezenței cercetărilor românești de istorie în mediul academic internațional. Proiectul pe care l-am derulat pe această temă și-a propus reconstituirea cantitativă a lucrărilor referitoare la istoria românilor apărute în limbi de largă circulație, sub forma unei baze de date care să servească drept instrument de lucru mai ales cercetătorilor străini interesați de acest domeniu. Proiectul și-a propus, de asemenea, analizarea acestei producții în raport cu cea occidentală, intenționând astfel să răspundă unor întrebări și provocări cu care știința istorică românească s-a confruntat frecvent în decursul timpului: în ce măsură, în perioada de timp supusă analizei și mai ales în ultimele decenii a existat o preocupare sistematică a istoricilor români de a publica în limbi de circulație internațională, respectiv a istoricilor occidentali de a studia subiecte de istorie românească, dacă există constante care pot fi urmărite în perioade de timp mai îndelungate și dacă există anumite momente în care aceste preocupări au fost mai intense decât în altele, raportul dintre temele și metodologiile din istoriografia românească și cele din istoriografia occidentală etc.

În cadrul acestui proiect, am abordat subiecte precum revistele românești de istorie apărute în limbi de circulație internațională, sau reflectarea în istoriografia scrisă în limbi de largă circulație a unor aspecte precum istoria familiei, sau a instituțiilor importante în societate.

Teza se încheie cu prezentarea direcțiilor de cercetare pe care îmi propun să le urmăresc în continuarea dezvoltării mele profesionale.